

УКРАЇНА - ЗВІТ ПРО СВОБОДУ ВІРОСПОВІДАННЯ У СВІТІ – 2017 РІК

У лютому 2014 року російські збройні сили окупували Крим. У Резолюції Генеральної Асамблеї ООН № 68/262 під назвою «Територіальна цілісність України», яку було прийнято 27 березня 2014 року, зазначається, що Автономна Республіка Крим і надалі міжнародно визнається як така, що перебуває в межах міжнародних кордонів України. Уряд США не визнає спробу анексії Криму Російською Федерацією і продовжує вважати Крим частиною України.

УКРАЇНА

Основні положення

Конституція захищає свободу релігії й передбачає відокремлення церкви від держави. Згідно закону, метою внутрішньої політики щодо релігії є сприяння створенню толерантного суспільства й забезпечення свободи совісті та віросповідання. Президент та інші члени уряду продовжували закликати Вселенського Патріарха в Стамбулі посприяти подоланню поділу православних християн у країні. Українська Православна Церква (Московського Патріархату) (УПЦ МП) критикувала, за її визначенням, нездатність влади подолати дискримінацію проти УПЦ МП з боку Української Православної Церкви Київського Патріархату (УПЦ КП) і місцевих органів влади, прихильних до УПЦ КП і Української Греко-Католицької Церкви (УГКЦ). Релігійні лідери продовжували закликати владу спростити процедури реєстрації релігійних груп; уряд дав вказівку співробітникам міністерств розробити план дій у цьому напрямку. Парламент вніс поправки до податкового кодексу, зафіксувавши таким чином збереження релігійними організаціями статусу неприбуткових. Релігійні лідери також продовжували спонукати владу до запровадження прозорого правового процесу для винесення рішень у справах про реституцію. У серпні Національна гвардія заявила, що виконала заборону на діяльність капеланів УПЦ МП в підрозділах Національної гвардії, схвалену Міністерствами культури та юстиції ще у 2016 році. У різних регіонах країни релігійні меншини продовжували повідомляти про дискримінаційне ставлення з боку місцевої влади в питаннях виділення землі для релігійних споруд. В містах Києві та Львові вшановували пам'ять націоналістичних лідерів часів Другої світової війни, які співпрацювали з нацистами і чиї підлеглі брали участь у вбивствах тисяч євреїв. У місті Вінниці було зведено пам'ятник очільнику Української Народної Республіки 1918-1921 років, який не втрутився, щоб зупинити погроми, під час яких антисеміти, включаючи деяких службовців його збройних сил, вбили десятки тисяч євреїв.

Очолювані Росією сили продовжувати контролювати частини Донецької та Луганської областей, затримувати й ув'язнювати релігійних лідерів. У Донецьку військовий трибунал засудив ученого-релігієзнавця до 32 місяців позбавлення волі; поставлена Росією маріонеткова влада згодом звільнила його в процесі обміну ув'язненими з владою України. Внесена «Народною Радою» поправка до місцевого «закону» про релігію надала ставленикам Росії повноваження припиняти діяльність релігійних груп і об'єднань. Очолювані Росією сили продовжували займати культові споруди релігійних меншин і використовувати їх як військові об'єкти.

Надійшло повідомлення про те, що в бік іудейських паломників було кинута гранату під час паломництва в Умані, і про арешт після цього. Інші релігійні групи та радикальні політичні угруповання, включаючи Правий сектор, зривали богослужіння УПЦ МП, а в деяких випадках радикальні націоналісти чинили фізичні напади на парафіян. Представники Союзу баптистів звинуватили парафіян УПЦ МП у зриві релігійного обряду. Паломницькі ходи УПЦ МП та УПЦ КП в Києві на честь святкування дня Святого Володимира пройшли мирно. Так само мирно пройшли заходи до Дня подяки, організовані протестантськими церквами, паломництво УГКЦ до ікон у Зарваниці та Гошеві, паломництво Римо-Католицької Церкви (РКЦ) до Ікони Матері Божої Бердичівської та паломництва іудейської громади до більшості іудейських святинь. Низка переважно дрібних релігійних груп і церков створили нову організацію – Всеукраїнську раду релігійних об'єднань (ВРРО), яка представляє їх. Провідники УПЦ МП заявляли, що УПЦ КП й надалі чинила спроби захопити церкви, що належать УПЦ МП; УПЦ КП продовжувала стверджувати, що переходи до неї ініціювали самі парафіяни, а не УПЦ КП. Іудейську громаду продовжувало непокоїти нове будівництво на території Краківського ринку у Львові, який розташований на землях старовинного єврейського кладовища. Націоналісти влаштували марш пам'яті націоналістичного лідера часів Другої світової війни, учасники якого скандували антисемітські гасла. Надходили повідомлення про акти вандалізму щодо християнських пам'яток, меморіалів Голокосту, синагог і єврейських цвинтарів, а також щодо Залів Царства Свідків Єгови. Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій (ВРЦіРО) та ВРРО докладали зусиль для поширення міжконфесійного діалогу та релігійного різноманіття.

Посол США та співробітники Посольства зустрічалися з представниками Адміністрації Президента, офіційними представниками міністерств та членами парламенту для обговорення питань захисту об'єктів релігійної спадщини, проблем, спричинених проявами антисемітизму, й питань, пов'язаних з поділом всередині Православної Церкви. Посол і співробітники Посольства продовжували закликати релігійні групи до мирного розв'язання

майнових суперечок, зокрема суперечки щодо розташування частин Краківського ринку на території найстарішого в місті єврейського кладовища.

Співробітники Посольства продовжували зустрічатися з внутрішньо переміщеними мусульманами з Криму для обговорення триваючої неможливості вільного сповідання їхньої релігії в Криму. Спеціальний посланник США з питань Голокосту зустрівся з представниками влади, релігійними лідерами та суспільними діячами з метою поширення поінформованості про історію Голокосту й захисту меморіалів Голокосту.

Розділ І. Релігійна демографія

За оцінками уряду США (липень 2017 року), чисельність населення становить 44 мільйони. За даними національного опитування, проведеного в березні Центром Разумкова, незалежним неурядовим аналітичним центром політичних досліджень, 68,2% респондентів вважають себе православними християнами, 7,8% - греко-католиками, 1,3% - іудеями, 1% - римокатоликами, 0,8% - протестантами і 0,2% - мусульманами. Ще 7% визначають себе як «просто християн» і 12,6% стверджують, що не належать до жодної релігійної групи. Решту респондентів складають невеликі відсотки буддистів, індуїстів, послідовників інших релігій та осіб, які не розкривають своєї релігійної приналежності.

Згідно того ж самого опитування, конфесійна приналежність тих 68,2% осіб, які визначили себе як православні християни, розподіляється таким чином: 26,5% - УПЦ КП, 12% - УПЦ МП, 24,3% - «просто православні», 3,5% - Російська Православна Церква (на відміну від УПЦ МП) та інші православні групи; 1,1% - Українська Автокефальна Православна Церква (УАПЦ) і 0,8% не визначились.

За даними Міністерства культури, УПЦ КП має парафії в усіх областях країни; найбільша кількість послідовників УПЦ КП мешкає в західних і центральних областях. УПЦ МП має парафії по всій країні. Більшість парафій УАПЦ зосереджена в західній частині країни.

Послідовники УГКЦ, найбільшої неправославної церкви з орієнтовно чотирма мільйонами вірних, мешкають переважно в західних областях – Львівській, Волинській, Івано-Франківській та Тернопільській. До Римокатолицької Церкви належить орієнтовно 1 мільйон послідовників. Більшість її парафій зосереджена у Львівській, Хмельницькій, Житомирській, Вінницькій та Закарпатській областях.

Всеукраїнський союз євангельських християн-баптистів є найбільшою протестантською громадою. До інших протестантських груп належать

п'ятидесятники, адвентисти сьомого дня, лютерани, англіканці, кальвіністи, методисти, пресвітеріани, Свідки Єгови та члени Церкви Ісуса Христа Святих останніх днів (мормони).

Урядові установи та незалежні аналітичні центри оцінюють чисельність мусульманського населення в 500000 осіб. Деякі мусульманські лідери називають цифру в два мільйони. За даними органів влади, більшість мусульман чисельністю приблизно 300000 осіб є кримськими татарами.

За даними останнього державного перепису населення, проведеного в 2001 році, в країні проживають близько 103600 євреїв, що становить приблизно 0,2% населення. Асоціація єврейських організацій та общин (Ваад) стверджує, що в країні мешкають приблизно 300000 осіб з єврейським корінням. За даними Ваад, до початку російської агресії на сході України на Донбасі мешкали приблизно 30000 євреїв. За оцінками єврейських груп, до спроби анексії Криму Росією на півострові жили від 10000 до 15000 євреїв. Також є буддисти, адепти Фалуньгун, Бахаї та послідовники Міжнародного Товариства Свідомості Крішни.

Розділ II. Стан пошанування свободи релігії з боку влади

Політико-правова база

Конституція гарантує свободу релігії та віросповідання. За законом, влада може обмежувати це право тільки в «інтересах охорони громадського порядку, здоров'я і моральності населення або захисту прав і свобод інших людей». Конституція гарантує відокремлення церкви від держави і встановлює, що «жодна релігія не може бути визнана державою як обов'язкова».

Згідно закону, метою політики щодо релігії є «відновлення повноцінного діалогу між представниками різних соціальних, культурних та релігійних груп з метою забезпечення формування толерантного суспільства, гарантування свободи совісті та віросповідання».

Закон вимагає, щоб релігійна установа, яка прагне отримати офіційний статус юридичної особи, зареєструвалась і як релігійна організація, і як неприбуткова організація. Для отримання офіційного релігійного статусу організація повинна зареєструватись або в Міністерстві культури, яке є органом влади, відповідальним за питання релігії, або в обласних органах влади залежно від характеру організації. Релігійні центри, монастирі, релігійні братства, місії та релігійні школи реєструються в Міністерстві культури. Релігійні групи та общини реєструються в обласних органах влади на місці своєї діяльності – або в Київській міській державній адміністрації, або в органах управління відповідної області за межами Києва. Хоча ці

релігійні групи можуть являти собою складові частини загальнонаціональної релігійної організації, така загальнонаціональна організація не реєструється на загальнодержавному рівні, так само як не може вона бути визнана юридичною особою; натомість реєструються й отримують статус юридичної особи її складові частини.

Щоб мати право на реєстрацію, релігійна група повинна налічувати щонайменше 10 дорослих членів і подати свій статут до реєстраційних органів. Для отримання статусу неприбуткової організації релігійна група повинна зареєструватися в Міністерстві юстиції, яке відповідає за ведення державного реєстру юридичних осіб. У цьому реєстрі перелічені всі організації, які мають цей статус, включаючи релігійні. У законі не вказано, котра з двох процедур реєстрації повинна виконуватись першою.

Без статусу юридичної особи релігійна група не може володіти майном, здійснювати банківські операції чи публікувати матеріали. Згідно положення про національну реєстрацію, тільки зареєстровані суб'єкти загальнонаціональної релігійної організації мають право володіти майном чи провадити підприємницьку діяльність – чи від свого імені, чи від імені загальнонаціональної організації. Закон надає релігійним організаціям звільнення від оподаткування майна і вважає їх неприбутковими.

Закон вимагає від командирів військових підрозділів дозволяти підлеглим брати участь у релігійних відправах, але забороняє створення релігійних організацій у військових установах чи військових частинах. Міністерством оборони визначено критерії відбору священнослужителів на посаду капелана, статус капеланів у порядку підпорядкування, їхні права й обов'язки у Збройних силах, Національній гвардії та Державній прикордонній службі.

Закон надає духовенству доступ як до осіб, що перебувають у досудовому утриманні, так і до ув'язнених, яким винесено вирок. Він також захищає таємницю сповіді, вислуханої священником, забороняє використання інформації, отриманої під час сповіді, як доказу в судовому процесі і не дозволяє допитувати духовних осіб, перекладачів чи інших осіб щодо питань, пов'язаних з таємницею сповіді.

Згідно конституції, організатори повинні заздалегідь повідомляти місцевим органам влади про заплановані громадські зібрання будь-якого характеру, а органи влади мають можливість піддавати сумніву законність запланованого заходу. Згідно ухваленого в 2016 році рішення Конституційного Суду, релігійні організації повинні тільки поінформувати місцеві органи влади про свій намір провести громадське зібрання і не зобов'язані просити дозвіл чи дотримуватись певних термінів попереднього інформування органів влади.

Закон дозволяє релігійним групам створювати духовні школи для підготовки духовенства та інших служителів культу і звертатися по державну акредитацію їхніх навчальних програм через Міністерство освіти. Законом передбачено, що духовні школи повинні діяти на підставі своїх власних статутів.

До ряду державних органів, уповноважених контролювати релігійні організації, входять Генеральна прокуратура, Міністерство внутрішніх справ та всі інші «центральні органи виконавчої влади».

Лише зареєстровані релігійні групи можуть вимагати реституції комунального майна, конфіскованого комуністичним режимом. З питань реституції майна релігійні групи повинні звертатись до обласних органів влади. Законом встановлено, що розгляд заяви про реституцію повинен бути виконаний протягом місяця.

Закон забороняє викладання релігії в рамках обов'язкової програми загальноосвітніх шкіл і встановлює, що шкільне навчання «повинне бути вільним від втручання з боку політичних партій, громадських та релігійних організацій». Державні школи мають у своїй програмі факультативні курси з етики віри або інші подібні курси, пов'язані з питаннями віри.

Законом передбачено антидискримінаційну експертизу законопроектів та урядових постанов, у тому числі з точки зору релігії. В законі зазначено, що ця експертиза здійснюватиметься відповідно до інструкцій, розроблених Кабінетом Міністрів, причому юридичні служби кожного відповідного органу несуть відповідальність за перевірку законопроектів на наявність дискримінаційних формулювань і вимагають внесення змін при їх наявності. На запрошення відповідної установи, релігійні групи можуть брати участь в експертизі законопроектів.

Законом дозволена альтернативна невійськова служба для осіб, які відмовляються від несення військової служби через релігійні переконання. Закон не звільняє духовенство від військової мобілізації.

Згідно вимоги конституції, Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради з прав людини повинен щороку подавати до парламенту звіт, один з розділів якого присвячений свободі віросповідання.

Закон обмежує діяльність іноземних релігійних груп і дає визначення дозволених видів діяльності зарубіжних священнослужителів, проповідників, наставників та інших представників іноземних релігійних організацій. Згідно закону, зарубіжним релігійним діячам дозволено «займатись проповіданням..., виконанням релігійних обрядів чи іншою канонічною діяльністю», але вони можуть це робити тільки для релігійної організації, що

запросила їх, і з дозволу органу влади, який зареєстрував статут цієї організації. Місіонерська діяльність входить до переліку дозволених видів діяльності.

Країна бере участь у Міжнародному пакті про громадянські і політичні права (МПГПП). Починаючи з 2015 року, влада застосовує право на частковий відступ від своїх зобов'язань у рамках МПГПП стосовно частин Донецької та Луганської областей, що перебувають під іноземних сил, включаючи положення МПГПП щодо свободи релігії.

Застосування владою правових норм

Резюме: Влада повторно направила до Архієпископа Константинополя — Нового Риму і Вселенського Патріарха, штаб-квартира якого розташована в Стамбулі, звернення про визнання Православної церкви в Україні незалежною від Московського патріархату. УПЦ МП продовжувала критикувати, за її визначенням, нездатність влади побороти дискримінацію проти УПЦ МП з боку УПЦ КП і місцевих органів влади, що симпатизують УПЦ КП і УГКЦ. У 2016 році Міністерство культури та Міністерство юстиції схвалили заборону на залучення УПЦ МП до капеланської служби в підрозділах Національної гвардії. Релігійні лідери продовжували закликати владу спростити процедури реєстрації релігійних груп; уряд видав відповідне доручення міністерствам у рамках свого плану дій на 2016-2020 роки. Парламент скасував положення податкового кодексу, згідно якого всі зареєстровані релігійні організації повинні перереєструвати свої статuti для отримання статусу неприбуткової організації. Релігійні лідери подовжували спонукати владу до запровадження прозорого правового процесу для прийняття рішень за позовами щодо реституції. У різних регіонах країни УПЦ КП, УПЦ МП, УГКЦ та РКЦ, як і інші релігійні групи, повідомляли про те, що при виділенні землі для релігійних споруд місцева влада віддає перевагу релігійним групам, що становлять більшість, перед групами, що становили меншину. Київські мусульмани повідомляли про труднощі в отриманні вільних земель для поховання, на що вони мають законне право. Міста Київ і Львів вшановували пам'ять націоналістичних лідерів часів Другої світової війни, чий підлегли брали участь у вбивствах тисяч євреїв. Місто Вінниця спорудило пам'ятник очільнику Української Народної Республіки 1918-1921 років, відповідальному за участь його збройних сил в єврейських погромах. За інформацією Свідків Єгови, Міністерство культури у своєму листі від 18 травня ще раз підтвердило, що їхні релігійні споруди є культовими спорудами, а це є основою для більшого правового захисту Залів Царства.

3 жовтня Рівненська обласна державна адміністрація відмовила в

перереєстрації місцевій організації Свідків Єгови, заявивши, що членам організації не дозволено проповідувати або вивчати Біблію за межами Залів Царства.

25 вересня Миколаївський окружний адміністративний суд скасував рішення Вітовської районної державної адміністрації, яким один із Свідків Єгови був позбавлений права на альтернативну невійськову службу. 1 вересня Слов'янський окружний адміністративний суд відхилив прохання призовника, Свідка Єгови з 2011 року, про альтернативну службу, посилаючись на недостатність доказів того, що релігійні переконання заявника є «істинними» і незважаючи на лист від Релігійного центру Свідків Єгови, що підтверджував релігійну приналежність заявника.

Прокуратура продовжувала розслідувати справу щодо підозри в причетності депутата парламенту Вадима Новинського до утриманні в неволі Митрополита Олександра, особистого секретаря тодішнього Предстоятеля УПЦ МП Митрополита Володимира, в 2013 році. За твердженням Генерального прокурора, це утримання було частиною дій за участі тодішнього президента Януковича. Новинський спільно з кількома високопосадовцями уряду Януковича усували Митрополита Володимира з його чільної позиції через те, що він не підтримував залучення церкви до політики. 5 грудня Генеральний прокурор сказав, що затримка з передачею справи до одного з київських судів імовірно пов'язана з упередженістю суддів цього суду на користь Новинського.

У своєму щорічному зверненні до парламенту 7 вересня Президент Петро Порошенко повторив заклик до Вселенського Патріарха про визнання незалежної від Москви Православної Церкви в країні. Він заявив, що таке визнання не призведе до «появи державної церкви чи заборони інших православних церков».

11 травня Кабінет Міністрів прийняв щорічний план заходів на виконання Національної стратегії розвитку громадянського суспільства на 2016-2020 роки. Він дав указівку Міністерствам юстиції, культури і фінансів, а також Державній фіскальній службі спростити реєстрацію релігійних організацій – крок, до якого релігійні лідери та активісти-правозахисники неодноразово закликали уряд.

1 червня ВРЦіРО, здавна існуючий міжрелігійний орган, що представляє понад 90 відсотків релігійних організацій країни, закликав владу надати релігійним організаціям статус неприбуткових. ВРЦіРО, до складу якої входять УПЦ МП, УПЦ КП, УГКЦ, УАПЦ, Римо-Католицька Церква, а також протестантські, іудейські та мусульманські релігійні організації, звернулась до влади з проханням прийняти поправки до закону про релігію, а не вимагати

від них проходити процедуру перереєстрації, яка передбачена податковим кодексом і яку ВРЦіРО охарактеризувала як «обтяжливу». 7 грудня парламент скасував положення податкового кодексу, згідно якого всі зареєстровані релігійні організації повинні були перереєстрували свої статути, щоб отримати статус неприбуткових. Ця поправка гарантує автоматичне включення Державною фіскальною службою релігійних організацій до Реєстру неприбуткових установ та організацій. Релігійні лідери й експерти привітали цей крок.

17 серпня заступник командувача Національної гвардії повідомив представникам засобів масової інформації, що Міністерство культури та Міністерство юстиції схвалили заборону на залучення УПЦ МП до капеланської служби в підрозділах Національної гвардії до її запровадження Міністерством внутрішніх справ у 2016 році. В наказі Міністерства внутрішніх справ капелани УПЦ МП були названі духовними особами з релігійних організацій, чиї центри «знаходяться на території країни-агресора».

5 липня Міністерство юстиції створило душпастирську Раду з питань релігійної опіки в пенітенціарній системі – міжрелігійний консультативний орган, призначений для сприяння розвитку тюремного капеланства. З часу її створення члени Ради співпрацювали з міністерством над розробленням настанов для священників, які опікуються в'язнями, що зазнали тортур, нелюдського або принизливого ставлення.

Дрібні релігійні групи продовжували повідомляти про дискримінаційне ставлення з боку місцевих органів влади щодо виділення землі для релігійних споруд в Івано-Франківській, Миколаївській, Одеській і Тернопільській областях та в місті Києві. Римо-католики, вірні УПЦ КП, УГКЦ та мусульмани продовжували повідомляти про випадки дискримінації. Представники УГКЦ продовжували повідомляти про те, що місцева влада в Сумах та Одесі відмовляється виділяти землю для храмів УГКЦ. Представники УПЦ МП повідомляли про триваючі відмови місцевої влади у Львівській та Івано-Франківській областях виділити землю для церков УПЦ МП. Римо-католики повідомляли про повторну відмову влади підтримати реституцію будівлі одеської римо-католицької семінарії, конфіскованої радянським режимом. Представники мормонів повідомляли про триваючу нездатність київської міської влади поновити оренду землі для будівництва молитовного дому.

4 грудня Донецький апеляційний господарський суд підтримав постанову Донецького обласного господарського суду від 27 червня про відкликання рішення парафіян храму Стрітєння Господнього в Костянтинівці Донецької

області, ухвалене в 2015 році, про перехід з УПЦ МП до УПЦ КП. Суд послався на порушення при призначенні членів парафії і заявив, що рішення парафіяльної ради суперечить її власному статуту, згідно якого парафія повинна отримати дозвіл місцевого архієпископа УПЦ МП на зміну юрисдикції. УПЦ КП розкритикувала цей присуд.

3 листопада Коломийський міськрайонний суд задовільнив скаргу громади УПЦ МП в селі Старий Гвіздець Івано-Франківської області на бездіяльність поліції при розслідуванні інциденту, що трапився 14 жовтня під час зборів жителів села. Під час цього зібрання, ініційованого, як повідомлялося, сільським головою і бойкотованого більшістю послідовників УПЦ МП, учасники проголосували більшістю голосів за приналежність місцевої парафії Свято-Успенського храму до УПЦ КП. УПЦ КП відкинула заяви про те, що її вірні раніше не належали до громади УПЦ МП. Згідно заяви УПЦ МП, віруючі УПЦ КП захопили ключі від церкви під час зібрання; після інциденту вони за підтримки місцевої поліції не дали можливості парафіянам УПЦ МП увійти до споруди. Директор місцевого будинку культури заявила, що змушена була звільнитися з посади під тиском з боку сільського голови Михайла Дяківа і голови Коломийського районного відділу культури через її приналежність до УПЦ МП. За повідомленнями, послідовники УПЦ КП побили прихожанина УПЦ МП, коли він намагався взяти участь у службі 4 листопада. Працівники поліції на місці події сказали представникам УПЦ МП, що дозволять користуватися храмом тільки членам УПЦ КП, посиляючись на необхідність запобігати запеклому протистоянню між цими двома групами. Насильство між членами УПЦ МП та УПЦ КП спалахнуло 12 листопада, коли місцева поліція не пустила представників УПЦ МП до церкви, допомагаючи при цьому священнослужителям УПЦ КП зайти у церкву для проведення богослужіння. Під час сутички чоловік, який, як повідомлялося, належав до УПЦ КП, штовхнув літню парафіянку УПЦ МП на землю.

22 листопада Вищий господарський суд України задовільнив петицію Об'єднання комітетів для євреїв колишнього Радянського Союзу (ОКРЄ), зобов'язавши Волинський обласний господарський суд переглянути його рішення 2015 року про надання дозволу на будівництво приватного промислового об'єкту на території єврейського кладовища біля села Тойкут Волинської області. Вищий господарський суд також підтримав рішення суду нижчої інстанції про скасування договору 2008 року про оренду території кладовища. Окремою справою 27 березня Львівський окружний адміністративний суд задовільнив петицію ОКРЄ про оголошення «протиправною» бездіяльності Волинської обласної державної адміністрації щодо захисту того ж самого єврейського кладовища у Волинській області і запобігання будівництву на території кладовища. Суд зобов'язав обласну

адміністрацію виправити цю ситуацію. На виконання цього припису 1 червня обласна адміністрація винесла рішення визнати існування кладовища і реєструвати його як об'єкт культурної спадщини, що перебуває під охороною. Однак за повідомленням ОКРС, станом на кінець року підприємство на території кладовища продовжувало працювати.

За повідомленням київської мусульманської громади, місцевий орган влади, який виділяє землю для кладовищ, не задовольнив прохання громади про додаткову вільну землю для ісламських поховань, що є їхнім законним правом. Лідери мусульманської громади заявили про нестачу землі для поховань.

Усі основні релігійні організації продовжували закликати уряд до впровадження прозорого правового процесу розгляду реституційних позовів. Більшість організацій продовжували повідомляти про проблеми й затримки в процесі реституції, спрямованому на повернення майна, захопленого комуністичним режимом; вони стверджували, що розгляд позовів часто тривав довше, ніж один місяць, як визначено законом. Християнські, іудейські та мусульманські групи заявляли про низку чинників, які продовжували ускладнювати процес реституції, включаючи суперництво різних громад за певні об'єкти нерухомості, поточне використання деяких об'єктів державними установами, визнання деяких об'єктів історичними пам'ятками, оскарження місцевими органами влади підвідомчості та передання у минулому деяких об'єктів нерухомості у приватну власність. Вони продовжували повідомляти про те, що місцеві офіційні особи й надалі займали бік тієї чи іншої сторони в суперечках щодо реституції майна, як це відбулося у випадку з триваючою відмовою міських органів влади Львова у проханні РКЦ про реституцію кількох об'єктів нерухомості, раніше переданих до УГКЦ.

ВРЦіРО закликала владу відновити діяльність міжвідомчої Комісії з питань забезпечення реалізації прав релігійних організацій, яка була створена для розв'язання складних питань реституції, а також для сприяння діалогу між владою та релігійними групами. Востаннє вона збиралась у 2012 році.

Чільні представники РКЦ заявляли, що продовжують просити владу повернути колишнє майно Церкви в західній частині країни та деінде. Вони повідомляли, що влада продовжує відмовлятися сприяти реституції Одеської римо-католицької семінарії, конфіскованої радянським режимом.

Лідери іудейської громади повідомляли про триваючі труднощі з тернопільськими міськими та районними органами влади стосовно реституції майна. Тернопільська районна рада продовжувала відхиляти вимоги місцевої іудейської громади про повернення молитовного дому,

конфіскованого радянським режимом.

Лідери мусульманської громади висловлювали стурбованість тим, що так і не ухвалюються рішення за позовами щодо реституції майна, включаючи історичну мечеть в Миколаєві.

ВРЦіРО продовжувала закликати парламент запровадити мораторій на приватизацію раніше конфіскованих релігійних споруд. Попри нові обіцянки влади вирішити це питання, станом на кінець року жодних кроків владою зроблено не було.

Іудейська громада висловлювала занепокоєння тим, що місцеві органи влади й надалі не захищають історичні релігійні об'єкти нерухомості, зокрема історичні синагоги у Львові.

Представники УПЦ МП продовжували скаржитись на, за їхнім визначенням, триваюче неналежне реагування центральних органів влади на дискримінацію та нетерпимість до її членів з боку представників УПЦ КП та УГКЦ, а також високопоставлених прихильників УПЦ КП і УГКЦ в деяких місцевих органах влади.

Відповідно до прийнятого в країні у 2015 році закону про декомунізацію та денацифікацію, деякі місцеві органи влади продовжували перейменовувати вулиці, мости й пам'ятники комуністичної ери на честь українських націоналістів 20-го століття, серед яких деякі були особи, пов'язані з антисемітизмом.

13 червня Київський адміністративний суд задовольнив клопотання противників пропозиції про перейменування однієї з вулиць міста на честь Романа Шухевича, одного з лідерів Організації українських націоналістів і командира керованого нацистами батальйону «Нахтігаль». Під час перших років Другої світової війни дві групи співпрацювали з нацистами, і, за інформацією історика Ігоря Щупака, директора Всеукраїнського центру вивчення Голокосту «Ткума», дехто з членів цих двох груп убивав євреїв. Хоча суд призупинив перейменування, Київська міська рада затвердила перейменування вулиці наприкінці червня. З 30 червня по 2 липня в місті Львові проходило свято на відзначення 110-ї річниці Шухевича. Преса навела слова директора Українського єврейського комітету, який назвав цей захід «ганебним». 5 липня Центр Симона Візенталя засудив присвоєння київським вулицям імен Степана Бандери та Романа Шухевича, виступивши «проти прославлення цих двох українських націоналістичних лідерів, чиї підлеглі активно брали участь у масових вбивствах євреїв протягом перших місяців нацистської окупації Радянського Союзу».

17 жовтня Всесвітній єврейський конгрес оприлюднив заяву, в якій

Звіт про свободу віросповідання у світі за 2017 рік

Державний Департамент США · Департамент з питань демократії, прав людини та праці

розкритикував міську владу Вінниці за встановлення пам'ятника Симону Петлюрі, лідеру Української Народної Республіки в 1918-1921 роках, який не втрутився, щоб зупинити серію єврейських погромів, під час яких антисеміти, включаючи деяких членів його збройних сил, вбили десятки тисяч євреїв.

У своєму телевізійному інтерв'ю наприкінці березня Надія Савченко, депутат парламенту від однієї з опозиційних партій, заявила, що євреї користуються занадто великою владою в країні і «володіють 80 відсотками влади, становлячи лише 2 відсотки населення». В одному з попередніх інтерв'ю на початку березня вона погодилася зі слухачем, що зателефонував і висловлювався проти «єврейського іґа» в країні. Офіційні представники уряду засудили такі її висловлювання.

Релігійні лідери продовжували закликати владу прийняти Концепцію церковно-державних відносин, яка формуватиме співпрацю між владою і релігійними групами і стане довгостроковою основою для законодавства з питань релігій.

Під час зустрічі 4 липня з ВРЦіРО Прем'єр-міністр Володимир Гройсман ще раз підтвердив намір уряду сприяти свободі релігій і діалогові з релігійними громадами. У своїй промові перед парламентом 7 вересня Президент Порошенко підтвердив відданість влади свободі віросповідання, заявивши, що кожен громадянин сам і лише сам обирає, обрає і обиратиме віру і церкву.

Влада підтримала зусилля протестантської громади, спрямовані на відзначення 500-ї річниці Реформації, надавши підтримку в організації освітніх і культурних заходів.

Напади з боку іноземних збройних сил та недержавних організацій

Очолювані Росією сили в Луганській і Донецькій областях продовжували затримувати й ув'язнювати Свідків Єгови, а також інших релігійних лідерів.

3 травня «військовий трибунал» контрольованої Росією «Донецької Народної Республіки» (ДНР) засудив 63-річного президента Центру релігієзнавчих досліджень та міжнародних духовних стосунків Ігоря Козловського, затриманого в 2016 році, до двох років і восьми місяців позбавлення волі, охарактеризувавши його як «ненадійного громадянина» через його контакти з українськими організаціями, оголошеними в «ДНР» «поза законом». Повідомлялось, що після арешту Козловського представники «ДНР» піддавали його фізичному насильству і погрожували затримати й катувати його сина, прикутого до ліжка. 12 травня Міністерство культури України звернулося до міжнародного

співтовариства по підтримку в зусиллях щодо забезпечення звільнення Козловського. Міністерство пов'язувало ув'язнення Козловського з його «професійною діяльністю з захисту релігійної свободи». 27 грудня очолювані Росією сили звільнили Козловського під час обміну в'язнями.

За повідомленням Союзу баптистів, 20 вересня бойовики «ДНР» зупинили пастора Михайла Нагірняка на контрольно-пропускному пункті і не дозволили йому повернутися додому в м. Єнакієве Донецької області, підконтрольне очолюваним Росією силам, посилаючись на рішення «Міністерства державної безпеки ДНР». 24 серпня бойовики, які керували контрольно-пропускним пунктом «ДНР», не дали можливості Олександрю Нагірняку, пастору ще однієї церкви в Єнакієвому, повернутися до його родини й церкви.

10 лютого «Народна рада» керованої Росією «ДНР» прийняла поправки до «Закону «ДНР» про свободу віросповідання та релігійних об'єднань» від 2016 року, надавши «Міністерству культури» «ДНР» більше повноважень для контролю за реєстрацією релігійних об'єднань в регіоні та їх ліквідації з різних причин. Переглянутий закон і надалі вимагав реєстрації релігійного об'єднання або як «релігійної групи», що не дозволяло цій групі мати статус юридичної особи, або як «релігійної організації». Залишалась у силі вимога до новостворених релігійних об'єднань, які прагнули здобути юридичний статус, подати письмове повідомлення владі про свою діяльність, місце розташування, керівництво, імена й адреси своїх членів. Релігійна група повинна була інформувати владу про те, що продовжує існувати, кожного року, після чого влада «ДНР» мала десять днів на те, щоб або внести групу в «Реєстр релігійних груп», або відхилити повідомлення. Влада «ДНР» мала місяць для вивчення документів заявки релігійної групи на отримання статусу «релігійної організації». В будь-якому разі влада «ДНР» могла проводити «державну релігійну експертизу» документів, яка могла тривати до шести місяців, або відмовити в заяві про реєстрацію з цілої низки причин, таких як відсутність необхідної інформації, або ж якщо влада раніше вже забороняла реєстрацію релігійного суб'єкту, який подавав заяву.

11 вересня «Міністерство культури, молоді і спорту» «Луганської Народної Республіки» (ЛНР) створило «експертну раду» для перевірки місцевих релігійних організацій, заявивши, що «ЛНР» не може реєструвати їх як юридичні особи без схвалення ради. «ЛНР» також наказала керівникам тих релігійних організацій вести обов'язкові консультації з «експертною радою».

Станом на кінець року Свідки Єгови повідомляли, що представники

«ДНР» і «ЛНР» захопили шість їхніх будівель і провели обшуки в семи. Протягом року представники «ДНР» і «ЛНР» також допитали 170 Свідків Єгови.

Згідно повідомлень у ЗМІ, в серпні «заступник міністра державної безпеки ЛНР» Олександр Басов заявив, що влада «ЛНР» припинила діяльність громад Свідків Єгови в Луганську та Алчевську Луганської області, назвавши їх членів «екстремістами», прихильниками «неонацистських груп» і «агентами впливу» українських служб безпеки. Свідки Єгови повідомляли, що їхнє становище в «ДНР» різко погіршилося після того, як її виконувач обов'язків «генерального прокурора» Андрій Співак у своїх коментарях для «Народної ради ДНР» у грудні 2016 року зобов'язався боротися з «екстремізмом».

У своїх доповідях неурядові організації (НУО) зазначали, що очолювані Росією сили продовжували використовувати раніше захоплені культові споруди як військові об'єкти. Свідки Єгови стверджували, що очолювані Росією сили використовують деякі молитовні будинки як казарми.

За повідомленнями Свідків Єгови, 4 серпня група озброєних представників «Міністерства державної безпеки ЛНР» вдерлася в Зал Царства в Алчевську Луганської області, де члени общини саме зібралися на богослужіння. «Міністр внутрішніх справ ДНР» і «виконувач обов'язків прокурора» міста також прийшли в Зал Царства. Автоматники відвели членів общини до одного з військових об'єктів, де тримали їх протягом восьми годин у нестерпну спеку, не даючи доступу до питної води чи туалету. Представники «міністерства» допитували затриманих, включаючи дітей і підлітків за відсутності їхніх батьків. Влада наказала місцевому проповіднику Свідків Єгови Андрієві Межинському сплатити штраф у розмірі 2392 гривні (85 доларів США) за організацію «несанкціонованого масового зібрання». Представники «міністерства» обшукали його будинок і конфіскували комп'ютер та інші електронні пристрої. Повідомлялося, що під час обшуку Залу Царства озброєні представники підклали й «знайшли» кілька конвертів з проукраїнськими листівками. Того ж дня влада «ЛНР» конфіскувала Зал Царства.

Свідки Єгови повідомили, що 4 серпня озброєні представники «Міністерства з надзвичайних ситуацій ЛНР» і «Міністерства державної безпеки» прийшли до Залу Царства в Луганську, пояснюючи це необхідністю розслідувати повідомлення про мінування. Вони наказали близько 200 членам общини припинити богослужіння і зібратися ззовні будівлі. Під час обшуку, який відбувся потім, озброєні представники конфіскували всю відеоапаратуру, комп'ютери й релігійні матеріали. Вони

також допитали кількох членів зібрання, зокрема літніх жінок, і конфіскували Зал Царства. 28 серпня «Міністерство державної безпеки ЛНР» заявило, що під час обшуку було виявлено нацистські символи та проукраїнські листівки.

За інформацією Свідків Єгови, 23 вересня «співробітники поліції ЛНР» затримали Людмилу Костюк і Наталію Мордовцеву, які в приватному порядку розповідала про свою віросповідання місцевим жителям. Затриманих роздягли до спідньої білизни і обшукали в присутності п'яти чоловіків. Під час п'ятигодинного допиту «поліція» змушувала затриманих стояти весь цей час і погрожувала їм довгостроковим ув'язненням. Допит в «Міністерстві державної безпеки» тривав ще одну годину, і «влада» провела обшук у будинку Костюк.

2 липня Свідки Єгови повідомили, що «поліція ДНР» тримала Свідків Єгови Віктора Вертела і Надію Гаврилову під вартою протягом чотирьох годин за поширення релігійної літератури в Донецьку. «Влада» погрожувала затриманим десятиденним арештом, якщо ті продовжуватимуть свою діяльність. Співробітники «поліції» сфотографували затриманих і взяли їхні відбитки пальців.

Як повідомляли Свідки Єгови, 14 жовтня п'ятеро «співробітників поліції ЛНР» і представників «Міністерства державної безпеки» зірвали богослужіння в приватному будинку 84-річного Михайла Буковара. Вони обшукали помешкання й забрали Буковара та інших Свідків Єгови до поліцейського відділку на допит. 27 листопада «суд ЛНР» зобов'язав Володимира Сафарова, члена громади, який молився вголос під час обшуку, сплатити штраф у розмірі 2392 гривні (85 доларів США) за «організацію несанкціонованого зібрання Свідків Єгови». «Суд» звинуватив Свідків Єгови в «обмеженні прав і свобод інших людей» і охарактеризував відвідання Свідками Єгови будинків місцевих жителів як «порушення громадського спокою».

17 листопада «поліція ЛНР» допитала чотирьох Свідків Єгови під час обшуку одного з Залів Царства в Краснодоні Луганської області; про це повідомили Свідки.

Протягом року влада «ДНР» також здійснювала рейди на Зали Царства в Донецьку, Новоазовську, Докучаївську, Ясинуватій, Харцизьку, Єнакієвому, Амвросіївці, Макіївці й Тельманові Донецької області. Маріонеткова влада, підконтрольна Росії, стверджувала, що це було «необхідно для боротьби з екстремізмом».

Свідки Єгови повідомляли, що «співробітники Міністерства державної

безпеки ЛНР» погрозували місцевим проповідникам Свідків Єгови в Свердловську негативними наслідками, якщо ті відмовляться з ними співробітничати. У вересні невстановлені особи пограбували й осквернили Зал Царства в Луганську, розгромили Зал Царства в Донецьку. «Влада» «ЛНР» і «ДНР» конфіскували Зали Царства в Кіровську, Алчевську, Луганську, Краснодоні, Горлівці та Дебальцевому.

1 серпня «Міністерство юстиції ДНР» внесло періодичні видання Свідків Єгови «*Пробудитесь!*» і «*Сторожевая башня*» до «Республіканського переліку екстремістських матеріалів». «Верховний суд ДНР» затаврував матеріали, розповсюджені «сектою Свідків Єгови», як екстремістські.

Розділ III. Стан пошанування суспільством свободи релігії

Резюме: Надійшло повідомлення про те, що в групу єврейських паломників було кинута гранату під час паломництва в Умані; згодом поліція арештувала підозрюваного. Інші релігійні групи та представники політичного руху Правий сектор зривали богослужіння УПЦ МП; у деяких випадках особи, охарактеризовані як радикальні націоналісти, чинили фізичні напади на парафіян. Низка переважно невеликих релігійних груп і церков створили нову організацію, яка їх представляє. Лідери УПЦ МП заявляли, що УПЦ КП продовжувала захоплювати храми, що належать УПЦ МП; УПЦ КП стверджувала, що не вона, а парафіяни самі ініціювали зміну приналежності. Політичний рух Правий сектор від імені УПЦ КП та УГКЦ втручався у вирішення суперечок навколо спірних релігійних об'єктів нерухомості. Єврейська громада продовжувала висловлювати стурбованість тим, що на території старовинного єврейського кладовища у Львові й надалі існує Краківський ринок і ведеться будівництво. Націоналісти організували марш на честь одного з націоналістичних лідерів часів Другої світової війни, учасники якого скандували антисемітські гасла. Продовжували надходити повідомлення про акти вандалізму щодо меморіалів Голокосту, синагог і єврейських кладовищ, а також повідомлення про вандалізм, спрямований проти християнських пам'яток та Залів Царства Свідків Єгови. Кілька релігійних діячів і представників органів влади висловлювали підозру про те, що деякі антисемітські інциденти та інші акти релігійного вандалізму спонсорує Росія в контексті зусиль з дестабілізації України; в деяких випадках українська влада представила відповідні докази. ВРЦіРО та новостворена ВРРО докладали зусиль до налагодження міжконфесійного діалогу та релігійного різноманіття.

У квітні внаслідок травм помер хабадський рабин Мендель Дейч, на якого в 2016 році напали четверо осіб на залізничному вокзалі в Житомирі. Після

нападу влада арештувала чотирьох підозрюваних; станом на кінець року розслідування справи тривало.

За інформацією Групи моніторингу прав національних меншин (ГМПНМ), НУО, підтримуваної Євро-Азійським Єврейським Конгресом та Асоціацією єврейських організацій та общин, протягом року не було зареєстровано жодного випадку антисемітського насильства, порівняно з одним випадком у 2016 році, одним у 2015 році, чотирма в 2014 і чотирма випадками в 2013 році. ГМПНМ повідомила, що 30 березня група підлітків виокремила й насміхалася з рабина в торговому центрі Міст-Сіті Центр у Дніпрі (колишній Дніпропетровськ). Один з підлітків штовхнув рабинів плечем, і кіпа рабина впала на підлогу. Підлітки вигукували образи й погрози, такі як «вас всіх треба вбити» та «геть звідси, жди». Конфлікт не вийшов за межі гарячої словесної суперечки; окрім штовханини, жодного іншого фізичного насильства застосовано не було. Поліція розпочала розслідування.

За інформацією поліції, 21 вересня три особи кинули ручну гранату в групу єврейських паломників в Умані Черкаської області, причинивши незначну травму 13-річному хлопцеві. Згідно непідтвердженого повідомлення в ЗМІ, п'ятий чоловік, що мешкав у сусідньому багатоквартирному будинку, випадково впустив гранату на дах приватного металевого гаража, який кілька паломників використовували як дешеве житло. На початку жовтня поліція затримала трьох осіб, встановивши їх зв'язок з двома колишніми депутатами парламенту, які втекли до Росії в 2014 році. За твердженнями офіційних представників органів влади, головним завданням цих трьох осіб було зганьбити репутацію країни. Ті ж самі особи, як повідомлялось, кинули пляшки із запалювальною сумішшю у львівську синагогу 20 червня, спричинивши незначне пошкодження її стіни. Офіційні особи повідомляли, що ті ж самі особи зіпсували стіну центральної синагоги в Чернівцях антисемітськими графіті в листопаді 2016 року, а в грудні 2016 року напали на віруючих і спаплюжили синагогу біля могили Раббі Нахмана, засновника Брацлавського хасидизму, в Умані. Також поліція звинувачувала їх у політично вмотивованих нападах на кілька об'єктів, що не мали очевидної релігійної значимості, включаючи Посольство США. ГМПНМ висловила сумнів у тому, що ці нападники скоїли всі згадані порушення. Підозрювані залишались під слідством.

6 вересня прихильники партії Свобода та її молодіжного крила Сокіл словесно ображали та вчинили напад на членів УПЦ МП, які намагались припинити їхній протест проти спорудження храму УПЦ МП в Миколаєві. Протестувальники звинуватили прихожан у підтримці російської агресії

проти країни і поламали ворота й дерев'яну опалубку на будівельному майданчику. Повідомляли, що літня прихожанка УПЦ МП потрапила до лікарні зі струсом мозку й розірваними зв'язками. Ще один прихожанин, якого нападники, як повідомлялося, намагались задушити, також був доправлений у лікарню. Поліція затримала кількох протестувальників, але скоро їх відпустила. 26 серпня невстановлені особи спалили будівельні матеріали на будмайданчику. Повідомляли, що один з нападників взяв на себе відповідальність за спалення матеріалів і пригрозив членам парафії ще одним підпалом, якщо вони не припинять будівництво церкви. За твердженням УПЦ МП, представники двох груп противників будівництва і раніше нападали на будівельників, щоб перешкодити їм викопати фундамент церкви.

2 липня кількадесят членів місцевої парафії УПЦ МП на чолі зі своїм священником зірвали обряд хрещення, який проводили члени Союзу баптистів на озері поблизу села Грудки Волинської області. Вони вимагали від прихильників групи баптистів припинити «оскверняти озеро» і проводити свої церемонії деінде. Повідомляли, що деякі з представників УПЦ МП штовхали члена Союзу баптистів Юрія Кота, коли він намагався зняти на відео цей інцидент. За свідченням Союзу баптистів, сільський голова села Грудки і місцева поліція не зробили нічого, щоб розв'язати цю суперечку.

Свідки Єгови повідомили про 18 випадків фізичних нападів. У одному випадку, як вони заявили, одна жінка в Києві здійснила 15 нападів, погрожувала смертю і пошкодила майно. Свідки повідомили, що поліція ці напади не розслідувала.

За інформацією Свідків Єгови, 21 червня Олег Нікітшин словесно ображав, бив і намагався задушити свого співробітника, Свідка Єгови Юрія Воробєя, називаючи його при цьому «святошею» і «штундою» - образливе посилення на членство Воробєя в одній з меншинних християнських груп. Очевидець втрутився й зупинив напад. Незважаючи на явні ознаки фізичної травми, які можна було перевірити, працівники правоохоронних органів не висунули обвинувачення.

23 травня міський голова Коломиї Івано-Франківської області дав вказівку депутатам міської ради, які просили владу вигнати громаду УПЦ МП з історичного міського храму Благовіщення, не застосовувати силу проти цієї громади. Натомість міський голова запропонував місцевим активістам спробувати «переконати» парафіян вийти з УПЦ МП. 4 червня група греко-католицьких священників у супроводі членів Правого сектору та Чорної сотні зірвала богослужіння в церкві УПЦ МП, звинувативши прихожан у «служінні

російському агресорові» й наполягаючи на тому, щоб парафіяни вийшли з УПЦ МП. У заяві, оприлюдненій 6 червня, Коломийсько-Чернівецька єпархія УГКЦ публічно дистанціювалася від подій 4 червня, назвавши їх ініціативою місцевої громади. УГКЦ також заявила, що не відмовиться від своїх прав на храм, який радянський режим конфіскував у УГКЦ в 1940-х роках і згодом передав УПЦ МП в 1991 році. У відповідь УПЦ МП пообіцяла передати цю справу в суд, оскільки даний храм 16-го століття спочатку був збудований як православна церква. 29 червня Коломийський міськрайонний суд задовольнив скаргу УПЦ МП на місцеву поліцію за відмову розслідувати інцидент 4 червня. Під час судового розгляду противники УПЦ МП вигукували образи в бік представників парафії, які перебували в залі суду, і скоїли напад на священика УПЦ МП Віталія Дімнича, коли той заважав опонентам відібрати парафіяльні документи у юриста громади УПЦ МП. 4 жовтня Івано-Франківський окружний адміністративний суд оголосив незаконним рішення керівника коломийської міської поліції опечатати вхід до церкви. Повідомлялося, що 17 жовтня послідовники УГКЦ зняли замки зі входу храму й захопили його. 22 жовтня послідовники УГКЦ, включаючи їхнього священика Миколу Мединського, словесно ображали й застосували силу проти членів УПЦ МП, які намагались провести богослужіння у дворі храму. Мединський назвав прихожан УПЦ МП «московськими свинями» і, як повідомляли, штовхнув і вдарив одного з них. УПЦ МП розкритикувала місцеву поліцію за небажання втручатись. 26 жовтня Верховний архієпископ УГКЦ Святослав засудив застосування сили й закликав учасників суперечки поважати верховенство права. Він також відніс цю конфронтацію на рахунок «непослідовної» позиції влади стосовно храму Благовіщення.

Свідки Єгови висловлювали стурбованість нездатністю правоохоронних органів притягти до відповідальності тих, хто нападав на Свідків Єгови, включаючи напади в Стрижавці в 2013 році, Миколаєві, Мелітополі, Комишаці та Одесі в 2014 році і Києві, Кам'янці, Львові, Привіллі та Умані в 2016 році.

За повідомленнями Свідків Єгови, 2 серпня чоловік скандував образливі антисемітські гасла і розтрощив пересувні стенди з матеріалами Свідків Єгови у Полтаві. Також він погрожував двом місіонерам, які демонстрували ці матеріали. Жертви сфотографували нападника і його автомобіль, але поліція, за повідомленням, відмовилась розслідувати цей інцидент, заявивши, що це не злочин.

3 липня чоловік напав на двох місіонерів – Свідків Єгови в Черкасах, розбив вікно сусіднього магазину і змусив їх тікати. Інші Свідки зупинили нападника. Поліція не відреагувала на три термінові телефонні виклики від жертв, заявивши, що вільних патрулів на той час не було. Правоохоронні органи не

відкрили розслідування.

Жодних зрушень не відбулось у поліцейському розслідуванні вбивства Романа Ніколаєва, настоятеля храму Святої Тетяни УПЦ МП в Києві, скоєного в 2015 році.

19 вересня представники місцевих органів влади в Сумській області заявили, що не дозволять УПЦ МП проводити їхню щорічну ходу в місті Сумах 14 жовтня, стверджуючи, що процесія може спричинити «конфронтацію». Незважаючи на заборону, УПЦ МП провела марш, який пройшов без жодних інцидентів.

За оцінками ЗМІ, у заходах до Дня подяки, які відбувались у центрі Києва 17 вересня і були організовані протестантськими церквами, щоб «подякувати Господу за Його щедрі благодіяння», взяли участь понад 100000 осіб. До учасників звернулися відомі християнські євангельські проповідники.

27 липня УПЦ МП відсвяткувала день пам'яті Святого Володимира процесією в Києві, яка пройшла без інцидентів на відміну від попереднього року, коли націоналістичні групи залякували учасників ходи й намагались завадити людям з різних місцевостей приєднатися до процесії. За оцінкою поліції, в процесії взяли участь близько 15000 осіб.

Наступного дня УПЦ КП провела свою ходу в Києві на відзначення дня пам'яті Святого Володимира. Поліція не повідомляла про інциденти; за оцінками ЗМІ, в цьому заході взяли участь приблизно 4000 осіб.

За інформацією Тернопільської обласної державної адміністрації, 15-16 липня понад 100000 осіб взяли участь у щорічному паломництві УГКЦ до ікони Зарваницької Божої Матері, яке пройшло без інцидентів.

У вересні та жовтні відбулися щорічні паломництва під час святкування іудейського Нового року до місця поховання Раббі Нахмана в Умані. За повідомленнями ЗМІ, протягом року Умань відвідали понад 30000 паломників. Також засоби масової інформації повідомляли, що єврейські паломники відвідували й інші місця поховання духовних лідерів у Белзі, Меджибожі, Бердичеві та Гадячі – у всіх випадках без значних труднощів.

За інформацією Міністерства культури, УПЦ МП мала по всій країні 12328 парафій, у той час як УПЦ КП мала 5114 і УАПЦ – 1195 парафій.

26 січня низка переважно невеликих релігійних груп і церков у взаємодії з НУО Українська асоціація релігійних експертів створили Всеукраїнську раду релігійних об'єднань (ВРРО) з заявленою метою сприяння духовному відродженню країни, міжрелігійному діалогу і взаємодії між релігійними

організаціями та владою. До складу ВРРО увійшло Духовне управління мусульман України «Умма», Релігійне об'єднання громад Прогресивного Іудаїзму України, Національні Духовні Збори Бахаї України, Об'єднання синів і дочок Рідної української національної віри, Центр громад Свідомості Крішни в Україні та Апостольська Православна церква в Україні. Декілька членів ВРРО заявили, що їм було відмовлено в членстві у ВРЦіРО, для якого нові члени повинні отримати одноголосне схвалення.

УПЦ МП продовжувала виступати з публічними заявами про те, що УПЦ КП «заохочується» бездіяльністю поліції й підтримкою з боку таких груп, як Правий сектор, у своїх зусиллях щодо захоплення церковних будівель УПЦ МП. За твердженнями УПЦ МП, місцева влада продовжувала переводити парафії з-під юрисдикції УПЦ МП до УПЦ КП всупереч волі прихожан.

У дописах на веб-сайті Правого сектору група повторювала свої заяви, що на прохання УПЦ КП продовжуватиме відвідувати об'єкти, навколо яких точаться суперечки між УПЦ МП і УПЦ КП для того, аби «сприяти» зміні юрисдикції.

Після таких заяв з боку УПЦ МП і Правого сектору УПЦ КП повторила свої попередні заяви, відкидаючи звинувачення у причетності до захоплення храмів УПЦ МП і стверджуючи, що це були випадки законного переходу під юрисдикцію УПЦ КП, ініційовані самими прихожанами. УПЦ КП заявила, що й надалі діятиме в рамках закону, але продовжуватиме приймати під свою юрисдикцію будь-кого з духовенства УПЦ МП та рядових віруючих, які попросять про приєднання до УПЦ КП.

Свідки Єгови повідомляли, що місцеві релігійні громади продовжували отримувати відмови в дозволах на зонування для будівництва Залів Царства у 12 містах і селах.

Єврейська громада продовжувала висловлювати стурбованість тим, що на території старовинного єврейського кладовища у Львові продовжує функціонувати Краківський ринок. ОКЗЄ висловило стурбованість зведенням багатопверхового будинку на землях кладовища.

ОКЗЄ та активісти громадянського суспільства також висловлювали стурбованість можливим продовженням будівництва висотного будинку на місці, де в часи Другої світової війни було єврейське гетто у Львові. Попри те, що роботи на об'єкті були призупинені після того, як на будівельному майданчику в 2016 році, за повідомленнями, були виявлені й вилучені з землі людські останки, станом на кінець року ці останки на місце не були повернуті.

Націоналісти, пов'язані з партією Свобода, провели на Новий Рік у Києві

Звіт про свободу віросповідання у світі за 2017 рік

Державний Департамент США · Департамент з питань демократії, прав людини та праці

марш на відзначення дня народження Степана Бандери. Бандера очолював у 1930-х і 1940-х роках націоналістичний рух, учасники якого в перші роки Другої світової війни воювали разом з нацистськими солдатами проти Радянського Союзу, і деякі з них відповідальні за смерть тисяч євреїв. За повідомленнями ЗМІ та НУО, в заході взяли участь тисячі осіб; деякі скандували «Геть євреїв» німецькою мовою (“Juden raus”). Представники органів влади засудили цей марш, а лідери єврейської громади закликали владу покарати тих, хто вигукував такі гасла, за пропаганду ненависті. Станом на кінець року влада не висунула жодних звинувачень.

За інформацією УПЦ МП, 29 вересня в Малині Житомирської області невідомі особи, які заявляли про свою приналежність до партії Національний корпус, розсилали листівки, в яких закликали до вигнання священників УПЦ МП з регіону й називали їх «кремлівськими агентами впливу». Один з місцевих священників УПЦ МП заявив, що на активістів могла вплинути агресивна риторика місцевого священника УПЦ КП і це могло стати причиною інциденту.

У квітні осередок Правого сектору в Тернопільській області ініціював агітаційну кампанію просто неба, під час якої на рекламних щитах по всьому регіону називав священнослужителів УПЦ МП «окупантами».

21 лютого невідомі вандали розбили вікно в храмі Різдва Христового УГКЦ в Козятині Вінницької області.

24 квітня невідомі особи пограбували храм Святого Димитрія УПЦ МП в Одесі, пошкодивши ікони і вкравши пожертвування.

17 липня невідомі особи пошкодили скульптуру Матері Божої, що належала РКЦ і була встановлена на одній з міських площ у Львові. За повідомленнями в засобах масової інформації, раніше того року невідомі вандали пошкодили ще дві статуї Матері Божої в місті.

За інформацією джерел ЗМІ, в липні невідомі особи спалювали статую Матері Божої біля храму УАПЦ в Луцьку за допомогою речовини, подібної на дьоготь. Влада виявила цей акт вандалізму 25 липня.

У серпні невідомі особи зрізали й спалили хрест на горі Полонина Руна в Закарпатській області. Поліція затримала трьох підозрюваних, які станом на кінець року залишались під слідством.

16 серпня невідомі особи зруйнували хрест обіч дороги при в'їзді в Одесу.

2 жовтня на кладовищі в Харкові невідомі особи зруйнували хрест і пошкодили надгробок на могилі Архієпископа Олександра Петровського,

шанованого Православною Церквою як святий мученик.

У жовтні невідомі особи спаплюжили свастикою та антипольським графіті мурал з зображенням Папи Івана Павла II в Києві.

16 жовтня невідомі особи розбили хрест і зруйнували декілька скульптур на стаціях Хресної Дороги у Львові.

Протягом року Свідки Єгови повідомили про 30 нових випадків вандалізму проти Залів Царства порівняно з 21 випадком вандалізму, включаючи три підпали, у 2016 році. Серед інцидентів – напад у січні на Зал Царства у Шполі Черкаської області.

ГМПНМ повідомила про 24 випадки антисемітського вандалізму протягом року порівняно з 19 випадками у 2016 році і 22 в 2015 році.

26 лютого група активістів Правого сектору провела церемонію встановлення меморіального хреста на старому єврейському кладовищі в Коломиї. Вони сказали, що на цьому місці були поховані члени Української Повстанської Армії, озброєного формування часів Другої світової війни, яке виступало за незалежність і воювало проти Радянського Союзу, іноді разом з німцями, але пізніше воювало проти німців і також проти польських комуністів. Місцева єврейська громада заявила, що на кладовищі християнських могил немає і охарактеризували цей інцидент як провокацію. Хоча в церемонії взяли участь кілька греко-католицьких священиків, Коломийсько-Чернівецька єпархія УГКЦ оприлюднила офіційну заяву про те, що керівництво єпархії «ані організувало, не отримувало запрошення, ані делегувало своїх священиків» для участі в заході. Далі в заяві зазначалося, що «деякі священики, керовані своїми особистими переконаннями, відвідали цю подію для спільної молитви в пам'ять про жертв комуністичного режиму». Місцева влада заявила, що не санкціонувала цей захід.

В Коломиї Івано-Франківської області після тривалої затримки продовжилася справа проти трьох підозрюваних у здійсненні акту вандалізму щодо місцевої синагоги й кладовища та у спробі підпалу *охеля* – споруди над могилою головного рабина Гіллеля Боруха Ліхтенштейна. Єврейська громада стверджувала, що ця затримка була викликана «небажанням» суду розглядати цю справу. Станом на кінець року судові слухання тривали.

Продовжували надходити повідомлення про акти вандалізму проти меморіалів Голокосту та єврейських релігійних пам'яток у різних місцях, включаючи Черкаську, Чернівецьку, Київську, Львівську, Миколаївську, Одеську, Полтавську, Рівненську області, Нікополь. Станом на кінець року поліція продовжувала розслідування цих інцидентів.

За повідомленням ЗМІ, 18 квітня Костопільський окружний державний адміністративний суд (Рівненська область) зобов'язав правоохоронні органи встановити й притягти до відповідальності порушників, які в середині квітня намалювали свастику на меморіалі Голокосту поблизу міста. Студенти місцевого коледжу стерли графіті, розслідування станом на кінець року тривало.

13 січня палії пошкодили єврейське кладовище в Коломиї, де подібні напади траплялись і в 2015 році. Станом на кінець року поліцейське розслідування тривало.

За інформацією медіа-джерел, 9 червня невстановлені особи намалювали свастики на стіні єврейського громадського центру в Одесі. Як стверджувала ГМПНМ, працівники центру не виключали можливості того, що цей інцидент міг бути проросійською провокацією.

21 червня невідомі особи зіпсували меморіал «Простір синагог» в центрі Львова зображенням свастики й написом «White Power». Міський голова назвав цей інцидент «неприпустимим» і закликав поліцію та Службу безпеки знайти й покарати винуватців. Як повідомила ГМПНМ, 13 липня свідок бачив, як троє молодиків малювали свастику на меморіалі. Він не дав їм втекти й викликав поліцію. Поліція затримала вандалів і примусила витерти графіті.

30 червня невідомі особи намалювали антисемітські графіті на стінах львівської синагоги.

За повідомленнями в засобах масової інформації, наприкінці серпня невідомі особи повалили або розбили близько 20 могильних каменів на єврейському кладовищі у Сваляві. Місцевий рабин вимагав від влади розслідувати це осквернення. Станом на кінець року слідство тривало.

13 грудня невідомі намалювали неонацистські графіті на ханукальній менорі в центрі Києва. 17 грудня невідомі облили ту ж саму менору подібною на кров речовиною. Київський міський голова засудив ці дії, і поліція розслідувала обидва інциденти як хуліганство. Станом на кінець року розслідування тривало.

25 грудня на огорожі благодійного фонду Хесед Шпіра, фінансованого Американським єврейським розподільчим комітетом «Джойнт» в Ужгороді, з'явилися слова «смерть ж.дам!». Особи, відповідальні за це графіті, станом на кінець року не були встановлені.

За повідомленням в ЗМІ, наприкінці грудня невідомі наносили антисемітські графіті на трьох єврейських інституціях в Одесі. 25 грудня на

воротах одеського музею Голокосту з'явився антисемітський напис. В іншому випадку невідомі особи написали «Геть ж.дів, Україна для українців!» на фасаді синагоги Бродського. Антисемітський символ з'явився також на воротах біля єврейського громадського центру Бейт Гранд. У всіх трьох випадках у центрі графіті чітко виділявся Вольфсангель – нацистський символ. Станом на кінець року поліція продовжувала розслідування.

Влада продовжувала розслідувати вчинені в 2016 році акти вандалізму щодо прапора Ізраїлю в Бабиному Яру, *охеля* на могилі Раббі Ар'є Лейба в Шполі та осквернення монументу Голокосту в Ужгороді.

Тривало поліцейське розслідування вчинених у 2016 році підпалів церков УПЦ МП у Києві, включаючи храм Преображення Господнього, храм Святого Агапіта й храм Святого Петра Могилы. Крім того, станом на кінець року тривало слідство щодо підпалу й акту вандалізму проти церкви УГКЦ в Тернополі.

Розділ IV. Політика і залучення Уряду США

Посол, співробітники Посольства та інші офіційні представники Уряду США продовжували зустрічатися з представниками Адміністрації Президента, Міністерств культури, внутрішніх справ, юстиції, закордонних справ, а також з депутатами парламенту, представниками політичних партій та місцевих органів влади. Вони обговорювали триваюче занепокоєння у зв'язку з реакцією влади на поділ всередині Православної Церкви, збереження історичних релігійних об'єктів, підтримку релігійних меншин і прояви антисемітизму. Під час зустрічей з представниками влади як на національному, так і на місцевому рівнях, Посол продовжувала підіймати питання реституції комунальної власності. І під час цих зустрічей, і в офіційному листуванні Посол також закликала представників влади активізувати зусилля для забезпечення збереження історичних релігійних об'єктів.

Працівники Посольства продовжували зустрічатися з внутрішньо переміщеними мусульманами Криму та обговорювати порушення їхніх прав окупаційною владою, включаючи регулярні обшуки та затримання, відсутність можливості вільно сповідувати свою віру чи висловлювати незгоду, невиконання реституції їхнього релігійного майна та інші актуальні проблеми, з якими вони стикаються через кримську окупаційну владу.

Посол та працівники Посольства провели міжрелігійний іфтар у червні під час Рамадану. Участь у ньому взяли релігійні лідери різних віросповідань, представники органів влади та члени дипломатичного співтовариства.

Також Посол та інші співробітники Посольства відвідували святкування Хануки, Різдва та інші релігійні події, провели святковий прийом у грудні. Вони підкреслювали важливість релігійного діалогу й рівності, закликали до боротьби з антисемітизмом та до збереження культурної спадщини.

Під час зустрічей з лідерами основних християнських, іудейських та мусульманських релігійних груп у Дніпрі, Києві, Умані та Львові Посол і співробітники Посольства продовжували закликати до мирного розв'язання релігійних суперечок щодо майна. Зокрема Посольство продовжувало спонукати релігійні групи, задіяні в суперечці щодо розташування частин Краківського ринку у Львові на колишній території старовинного єврейського кладовища, вирішувати цей спір мирним шляхом. Співробітники Посольства також обговорювали інші питання, що турбують релігійні громади, такі як порядок реєстрації релігійних груп, осквернення пам'ятників і державні процедури реституції релігійного майна.

Спеціальний посланник США з питань вшанування пам'яті жертв Голокосту зустрічався у квітні з урядовими, релігійними лідерами та очільниками громад, аби закликати їх до нарощування зусиль, спрямованих на поширення знань про історію Голокосту та захист меморіалів Голокосту. На цих зустрічах він також підкреслював важливість збереження об'єктів єврейської спадщини.

КРИМ

Основні положення

У лютому 2014 року збройні сили Російської Федерації захопили й окупували Крим. У березні 2014 року Росія оголосила про входження Криму до складу Російської Федерації. Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН встановлюється, що Крим і надалі міжнародно визнається як такий, що перебуває в межах міжнародних кордонів України. Уряд США і надалі не визнає спробу анексії Криму Російською Федерацією і продовжує наполягати на тому, що Крим є частиною України. Окупаційні сили продовжують де-факто впровадження законів Російської Федерації на території Криму.

Очільник громади Свідків Єгови в Джанкої помер від серцевого нападу після судового слухання, де його звинувачували у веденні незаконної місіонерської діяльності. Інші Свідки Єгови, протестанти й мусульмани стикалися з обвинуваченнями в такому самому порушенні. За інформацією правозахисних та міжнародних організацій, окупаційна влада продовжувала піддавати кримських татар-мусульман викраденням, примусовій

госпіталізації в психіатричні заклади, ув'язненню й затриманням, особливо якщо мала підозру стосовно участі людей у мусульманській організації Хізб ут-Тахрір. 31 серпня російські судові виконавці травмували архієпископа Климента, очільника Кримської єпархії УПЦ КП, під час обшуку храму УПЦ КП та єпархіального управління в Сімферополі і вилучення частини майна. Російська влада повідомила про наявність 812 релігійних громад, зареєстрованих у Криму, - показник, який зменшився на понад 1000 від початку окупації в 2014 році, останньому році, за який є українські офіційні дані. За даними Управління Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ), суворі російські юридичні вимоги продовжували перешкоджати або відбивати бажання у груп перереєструватися, а громадяни, які відмовилися від російського громадянства, і надалі згідно окупаційного закону не мали права реєструвати свої громади. УВКПЛ повідомило, що в червні місцева влада скасувала реєстрацію всіх 22 общин Свідків Єгови. УГКЦ та УПЦ КП повідомляли, що окупаційна влада продовжує ускладнювати їхню діяльність на території. Як повідомлялося, місцеві органи влади заявили одному зі Свідків Єгови, що він не зможе скористатися альтернативною невійськовою службою, якщо не зречеться своєї релігії.

Релігійні й правозахисні групи повідомляли про те, що російські ЗМІ й надалі докладають зусиль для насадження підозри й страху серед релігійних груп, звинувачуючи кримськотатарську громаду у зв'язках з ісламістськими групами, які Російська Федерація вважає терористичними, і намагаючись дискредитувати УПЦ КП і УГКЦ як «фашистів». Кримські татари повідомляли, що поліція й надалі не поспішає розслідувати напади на ісламські релігійні об'єкти або й взагалі відмовляється розслідувати їх.

Уряд США продовжував засуджувати залякування християнських та мусульманських релігійних груп російською окупаційною владою в Криму і привертати міжнародну увагу до переслідувань на релігійному підґрунті, які чинять російські сили. Офіційні представники Уряду США й надалі не мали змоги відвідувати півострів після його окупації Російською Федерацією. Однак співробітники Посольства продовжували зустрічатися з кримськими мусульманськими, християнськими й іудейськими лідерами в інших частинах країни, щоб обговорити їх стурбованість діями російської окупаційної влади, спрямованими проти їхніх громад, і продемонструвати постійну підтримку США їхнього права сповідувати їхні релігійні вірування.

Розділ I. Релігійна демографія

На Кримському півострові розташовані Автономна Республіка Крим (АРК) і

місто Севастополь. За даними Державної служби статистики України, загальна кількість населення півострова становить 2353000 осіб. Жодне нещодавнє незалежне дослідження не наводить даних про релігійну приналежність населення, хоча засоби масової інформації оцінюють кількість кримських татар, переважна більшість яких є мусульманами, у 300000, що складає 13% населення.

За найсвіжішими даними, наданими Міністерством культури України в 2014 році, УПЦ МП залишається найбільшою християнською конфесією. До менших християнських конфесій належать УПЦ КП, РКЦ, УАПЦ, УГКЦ та Свідки Єгови, а також протестантські групи, включаючи баптистів, адвентистів сьомого дня й лютеран. В Севастополі найбільшими релігійними групами є послідовники УПЦ МП, протестанти й мусульмани.

Є кілька іудейських громад, переважно в Севастополі та Сімферополі. За оцінками єврейських груп, перед початком російської окупації єврейське населення в Криму становило від 10000 до 15000 осіб.

Розділ II. Стан пошанування свободи релігії з боку влади

Політико-правова база

Відповідно до міжнародного визнання того факту, що Автономна Республіка Крим залишається в межах міжнародних кордонів України, на Крим і надалі офіційно поширюється дія Конституції та законів України. Однак внаслідок російської окупації окупаційна влада продовжує де-факто запроваджувати на цій території закони Російської Федерації.

Застосування владою правових норм

Резюме: Очільник громади Свідків Єгови в Джанкої помер від серцевого нападу після судового слухання, де його звинувачували у веденні незаконної місіонерської діяльності. Інші Свідки Єгови, протестанти й мусульмани стикалися з обвинуваченнями в такому самому порушенні. За інформацією правозахисних та міжнародних організацій, окупаційна влада продовжувала піддавати кримських татар-мусульман викраденням, примусовій госпіталізації в психіатричні заклади, ув'язненню й затриманням. Протягом року окупаційна влада засудила кількох кримських татар-мусульман до позбавлення волі начебто за приналежність до Хізб ут-Тахрір і ще десятки затримала. За даними російського Міністерства юстиції, в регіоні налічувалось 812 зареєстрованих релігійних громад, що на понад 1000 менше, ніж кількість зареєстрованих за українським законом у 2014 році, останньому році, за який є дані українського Міністерства культури. За даними УВКПЛ, жорсткі російські юридичні вимоги продовжували перешкоджати або відбивати бажання у багатьох релігійних груп

перереєструватися, а численні релігійні меншини, які відмовилися від російського громадянства, і надалі згідно окупаційного закону не мали права реєструвати свої громади. УВКПЛ повідомило, що в червні місцева окупаційна влада скасувала реєстрацію всіх 22 громад Свідків Єгови в Криму. Греко-католицькі лідери продовжували стикатися з проблемою кадрового забезпечення своїх парафій через політику окупації. УГКЦ повідомила про те, що змушена діяти під егідою РКЦ. УПЦ КП повідомила про триваючі захоплення її храмів і травмування її архієпископа Климента 31 серпня, коли судові виконавці проводили обшук головного кафедрального собору УПЦ КП в Сімферополі в окупованому Росією Криму й вилучали релігійне майно. Як повідомлялося, місцеві органи влади заявили одному зі Свідків Єгови, що він не зможе скористатись альтернативною невійськовою службою, якщо не зречеться своєї релігії. Оскільки релігійна й етнічна приналежність часто тісно взаємопов'язані, багато інцидентів було складно класифікувати як такі, що мають виключно релігійне підґрунтя.

Тривало розслідування викрадення Ервіна Ібрагімова, але станом на кінець року жодної нової інформації про його місцеперебування не надійшло. У травні 2016 року невідомі особи в уніформі зупинили автомобіль Ібрагімова, мусульманина, члена Бахчисарайського меджлісу та координаційної ради Всесвітнього конгресу кримських татар, на узбіччі дороги та викрали його. У червні трудова книжка й паспорт Ібрагімова були знайдені поблизу бару в Бахчисараї.

НУО Кримська правозахисна група повідомила про смерть очільника джанкойської громади Свідків Єгови Віталія Арсенюка від серцевого нападу 27 червня після слухання в «мировому суді» за звинуваченням у «незаконному провадженні місіонерської діяльності».

10 вересня Ахтем Чийгоз, заступник голови Меджлісу кримськотатарського народу, був засуджений до восьми років позбавлення волі у зв'язку з демонстрацією, що відбулася до початку російської окупації, – звинувачення, які українська влада й організації громадянського суспільства вважають необґрунтованими. І Чийгоз, і представник Меджлісу Ільмі Умеров були звільнені 25 жовтня після переговорів з турецьким урядом. Подробиці їхнього звільнення не були відомі широкому загалові.

Протягом року продовжувались примусові психіатричні огляди ув'язнених кримських татар-мусульман. Наприклад, за інформацією правозахисних НУО, 12 січня окупаційна влада примусово піддала Зеврі Абсеїтова, затриманого за звинуваченням у приналежності до Хізб ут-Тахрір, мусульманської політичної організації, забороненої в Росії, але законної в

Україні, психіатричній експертизі й ізоляції без жодної очевидної медичної потреби.

Наприкінці квітня суд у Ростові, Росія, змінив вирок для Руслана Зейтуллаєва з шести на дванадцять років тюремного ув'язнення за звинуваченням у тероризмі за начебто приналежність його до Хізб ут-Тахрір. У квітні, травні й липні він оголошував голодування, вимагаючи від російської влади припинити етнічно й релігійно вмотивоване переслідування кримських татар. 27 липня Верховний суд Росії відхилив апеляцію Зейтуллаєва і збільшив його термін ув'язнення до 15 років.

Під час виїзного засідання в Сімферополі 4 грудня Ростовський окружний військовий суд в Росії продовжив термін затримання мусульман Алієва, Еміра-Усейна Куку, Вадима Сірука, Енвера Бекірова, Арсена Джепарова й Рефата Алімова до травня 2018 року. Суд посилався на підозру в їхній приналежності до Хізб ут-Тахрір в Ялті.

11 жовтня поліція затримала шістьох кримських татар – Тимура Ібрагімова, Марлена Асанова, Сервера Зекір'яєва, Ернеста Маметова, Сейрана Салієва та Мемета Беялова – за підозрою в приналежності до Хізб ут-Тахрір в Бахчисараї. Преса оприлюднила слова їхнього адвоката Маммета Мамбетова про те, що під час утримання під вартою поліція побила декого з них. За повідомленнями у ЗМІ, 5 і 7 грудня Київський районний суд Сімферополя продовжив термін їхнього затримання до березня 2018 року. Російські ЗМІ охарактеризували кримських татар, які були затримані 11 жовтня і піддані обшуку в січні, як «екстремістів».

Кримськотатарський ресурсний центр, базована в Києві НУО, оприлюднив заяву після арештів 11 жовтня, в якій стверджував, що «такі систематичні кримінальні дії» з боку окупаційної влади є порушенням свободи релігії, політично вмотивовані і «спрямовані на підбурювання до етнічної та релігійної ненависті». Окупаційна влада також затримала ще дев'ятьох кримських татар – Асана Ісмаїлова, Амета Сулейманова, Ельдара Ішназарова, Ернеста Ібрагімова, Рефата Асанова, Ескендера Люманова, Ільгура Асанова, Рудема Неджієва і Руслана Білялова, – які були присутні в будинках, де відбувались обшуки 11 жовтня і намагались задокументувати й поширити інформацію про обшуки. 12 жовтня Бахчисарайський районний суд наклав штрафи в розмірі від 10000 до 20000 російських рублів (від 170 до 350 доларів США) на кожного з дев'яти затриманих за «організацію одночасної масової присутності й пересування осіб в громадських місцях, що викликало порушення громадського порядку».

Восьмеро кримських татар – Зеврі Абсеїтов, Ремзі Меметов, Рустем Абілтаров, Айдер Саледінов, Теймур Абдуллаєв, Узаїр Абдуллаєв, Еміль

Джемаденов і Рустем Ісмаїлов, – які були всі затримані російською Федеральною службою безпеки (ФСБ) в 2016 році за підозрою в приналежності до Хізб ут-Тахрір, залишались під вартою станом на кінець року, і їм загрозувало позбавлення волі на термін до 10 років. За повідомленнями в ЗМІ, 8 грудня Верховний суд Криму подовжив термін затримання Саледінова, Джемаденова, Ісмаїлова та Теймура й Узаїра Абдуллаєвих до лютого 2018 року. У лютому Ісмаїлов і Саледінов, як повідомляли, були примусово піддані психіатричному обстеженню.

У жовтні НУО Меморіал оприлюднила свою щорічну доповідь, до якої увійшов перелік політичних в'язнів у Росії. У доповіді було названо імена трьох кримських політичних в'язнів, які залишались ув'язненими в Росії за участь у Хізб ут-Тахрір. Юрій Прімов, Ферат Сайфуллаєв і Руслан Зейтуллаєв були затримані в Севастополі у 2015 році і звинувачені в участі або організації діяльності на користь терористичної групи за визначенням російського закону.

31 серпня російські судові виконавці вивихнули руку архієпископові Клименту, очільнику Кримської єпархії УПЦ КП, під час обшуку собору та єпархіального офісу УПЦ КП в Сімферополі. Швидка допомога dopravила архієпископа до лікарні для надання медичної допомоги. Виконавці посилалися на ухвалене в 2016 році рішення кримського «арбітражного суду» про відкликання договору оренди майна, виселення УПЦ КП з собору і сплату штрафу в розмірі 500000 російських рублів (8600 доларів США). Вони обмежили доступ до деяких приміщень будівлі, вилучили хрест, церковне начиння, ікони, порцеляновий і кришталевий посуд, пожертвовані храмові, а також килими.

За інформацією УВКПЛ, після ухвалення в квітні Верховним судом Російської Федерації рішення про заборону Свідків Єгови 1 червня місцева влада скасувала реєстрацію всіх 22 громад Свідків Єгови в Криму. У звіті УВКПЛ зазначалося, що заборона «справила негативний вплив на свободу релігії орієнтовно 8000 віруючих у регіоні».

Спираючись на інформацію, надану Міністерством юстиції Росії, УВКПЛ повідомило, що станом на 4 вересня 722 релігійні громади було зареєстровано в органах місцевої влади Криму і 96 у Севастополі. До них увійшли дві найбільші релігійні організації – християнська Православна Церква УПЦ МП і Духовне управління мусульман Криму (ДУМК), а також різні протестантські, іудейські, римо-католицькі та греко-католицькі громади з низки інших релігійних груп.

Згідно даних, зібраних Міністерством культури України в 2014 році (найостанніші наявні дані), в АРК налічувалось 2083 релігійні організації

(цей термін охоплює парафії, громади, теологічні школи, монастирі та інші складові частини церкви або релігійної групи) і 137 у Севастополі. До цієї кількості увійшли і організації, що мали статус юридичної особи, і ті, що його не мали. Мусульманські релігійні організації становили найбільшу кількість релігійних організацій в АРК; більшість з них були пов'язані з ДУМК, найбільшою в Україні мусульманською групою.

В доповіді УВКПЛ про найсвіжіші дані щодо кількості зареєстрованих релігійних общин зазначалося, що понад 1000 релігійних общин, визнаних за українським законом, не були перереєстровані. Згідно даних УВКПЛ, суворі юридичні вимоги російського законодавства продовжували перешкоджати або робити неможливою перереєстрацію численних релігійних громад. Крім того, багато хто з членів релігійних меншин, особливо кримські татари та вірні УПЦ КП, продовжували відмовлятися від російського громадянства й надалі не мали можливості зареєструвати релігійну громаду.

За інформацією правозахисних груп, влада продовжувала обмежувати права кримських татар, які є мусульманами, після того, як Меджліс, згідно українського законодавства визнаний демократично обраним представницьким органом кримських татар, був у 2016 році оголошений «екстремістською організацією».

Правозахисні групи повідомляли, що окупаційна влада продовжувала вимагати від імамів кримськотатарських мечетей доповідати їй щоразу, коли вони переходили з однієї мечеті до іншої.

За інформацією Свідків Єгови, 2 квітня поліція «вдерлася» в Зал Царства у Джанкої під час богослужіння і, посилаючись на рішення Верховного суду Росії про заборону діяльності Свідків Єгови, провела обшук будівлі й замкнула її, щоб не допустити релігійних зібрань на цьому місці в майбутньому. Окупаційна влада продовжувала займати цю будівлю і наприкінці року.

За інформацією Форум 18, міжнародної НУО, метою якої є сприяння релігійній свободі, окупаційна влада висунула адміністративні звинувачення 13 особам, включаючи Свідків Єгови, протестантів та мусульман, за незаконну «місіонерську діяльність», хоча деякі з них лише відвідували релігійні зібрання релігійних груп, до яких належать. Загалом покарання включали в себе штрафи в розмірі 10-денної заробітної платні, як зазначає Форум 18. Окупаційна влада порушила ще 14 справ проти окремих осіб і релігійних громад за невикористання повної юридичної назви зареєстрованої релігійної громади.

9 лютого «мировий суд» Бахчисарайського району оштрафував Арсена Ганієва за «місіонерську діяльність, проваджувану в недозволеному місці», яка полягала в розповсюдженні календарів, листівок і книжки, присвячених святкуванню прийдешнього дня народження пророка Мухаммеда.

18 лютого «мировий суд» Ялтинського району виніс вирок Григорію Стасюку, місцевому очільнику Церкви християн Адвентистів Сьомого Дня в Ялті. Його було оштрафовано на 30000 російських рублів (520 доларів США) за відсутність вивіски з повною назвою організації при вході до приміщення, де церква проводила свої служби.

11 травня «мировий суд» Бахчисарайського району наклав штраф у розмірі 30000 російських рублів (520 доларів США) на Миколу Блищіка, пастора місцевої релігійної організації Християни віри євангельської Церкви відродження, за відсутність вивіски з повною назвою організації на вході до приміщення, де проводились богослужіння.

РКЦ повідомляла, що продовжувала вести свою діяльність на території як пастирський округ, що діє безпосередньо під егідою Ватикану. РКЦ зазначала, що продовжує переживати труднощі з кадровим забезпеченням парафій, оскільки окупаційна влада й надалі вимагала, щоб її польські та українські священики, які становили більшість, реєструвались як іноземні громадяни. В такому статусі вони мали дозвіл перебувати на території протягом лише 90 днів підряд і потім повинні були перебувати за межами Криму протягом 90 днів перш ніж повернутись.

УГКЦ повідомляла, що могла діяти лише в складі округу РКЦ, а функціонувати незалежно їй було заборонено.

За інформацією УПЦ КП, російська окупаційна влада посилила тиск на Кримську єпархію УПЦ КП у намаганні змусити УПЦ КП покинути регіон. Станом на кінець року з 15 храмів УПЦ КП, які існували в Криму до російської окупації, лише вісім продовжували діяти.

За повідомленнями в засобах масової інформації, російська влада дала дозвіл на знищення історичного ісламського кладовища в Гурзуфі для підготовки майданчика для будівництва дитячого табору. Будівництво розпочалося в січні і продовжувалось, незважаючи на те, що робітники викопали людські останки. У листопаді російські ЗМІ повідомили, що окупаційна влада надасть цьому місцю статус пам'ятки, що перебуває під охороною.

Як повідомляв Всеукраїнський союз церков християн віри євангельської-п'ятидесятників, окупаційна влада Бахчисарая змусила місцеву громаду п'ятидесятників «Голос надії» покинути її приміщення, розташоване

навпроти нещодавно зведеної будівлі ФСБ. Окупаційна влада пояснила це порушенням будівельних норм. Громада відновила свої богослужіння в іншій будівлі.

Згідно інформації, розміщеній на веб-сайті Свидетели Иеговы в России, 9 червня працівники Бахчисарайського районного військового комісаріату повідомили одному зі Свідків Єгови, що він не зможе проходити альтернативну невійськову службу, якщо не зречеться своєї релігії. Повідомляли, що комісаріат надіслав призовникові повістку, в якій була зазначена вимога представити документи на доказ «зміни віри» і попередження, що влада його покарає за відмову виконати її вимогу.

Розділ III. Стан пошанування суспільством свободи релігії

Релігійні та правозахисні групи продовжували повідомляти про зусилля російських ЗМІ з насадження підозри й страху серед певних релігійних груп, особливо кримських татар-мусульман, яких ЗМІ неодноразово звинувачували у зв'язках з ісламістськими групами, які російських закон визначає як терористичні, наприклад, Хізб ут-Тахрір. Російські засоби масової інформації у своїх статтях і коментарях продовжували спроби дискредитації УПЦ КП і УГКЦ, називаючи ці групи «фашистами» за підтримку українського уряду та опір російській окупації. Наприклад, 4 червня російський інформаційний веб-сайт Life.ru опублікував розлогий аналіз «історії» УПЦ КП, демонструючи начебто, як «прибічники нацистів» посідали панівні позиції в УПЦ КП і в минулому, і нині.

Розділ IV. Політика і залучення Уряду США

Уряд США продовжував докладати зусиль для привернення міжнародної уваги до порушень свободи релігії, які чинять російські сили та окупаційна влада в Криму, особливо до дій, які ці сили та влада чинять проти християн і мусульман. Уряд США та працівники Посольства засуджували триваюче залякування меншинних релігійних громад, включаючи християн і кримських татар мусульманської віри.

Незважаючи на те, що Посольство та інші представники Уряду США і надалі не мали змоги відвідувати Крим після російської окупації, співробітники Посольства продовжували зустрічатися з мусульманськими, християнськими та іудейськими лідерами в інших частинах України. Вони обговорювали їхнє занепокоєння діями окупаційної влади, спрямованими проти релігійних громад, і запевняли релігійних лідерів у постійній підтримці з боку США їхнього права на власне віросповідання. Під час зустрічей з офіційними представниками США 11 і 12 грудня представники УПЦ КП, УПЦ МП, церкви п'ятидесятників, УГКЦ, Союзу баптистів,

Свідків Єгови, іудейських і мусульманських громад висловили стурбованість у зв'язку з триваючим переслідуванням, залякуванням і конфіскацією майна окупаційною владою. Представники Посольства запевнили, що Сполучені Штати продовжуватимуть підтримувати релігійну свободу на півострові й наполягатимуть на тому, щоб окупаційна влада повернула конфісковане майно і звільнила в'язнів, позбавлених волі за свої релігійні чи політичні переконання.